

Wadi Gaza – Den ekologiska utmaningen i Gazaremsan

Förlusten av fundamentala naturområden kan på lång sikt komma att visa sig vara ett minst lika stort problem för palestinierna som den politiskt ostabila och sociala situationen som råder i dag. I synnerhet i det trångbebodda Gaza där människor är utelämnade till sitt eget öde. Handels och biståndsströmmar har i stort sett stoppats, endast den fundamentalaste näringen tillåts nå Gaza. Denna blockad innebär varubrist och arbetslöshet, vilket dels gör människor än mer beroende av sin närmiljö för övrig försörjning, dels att fokus främst hamnar på socialpolitiska frågor. Naturområden och ekosystem glöms därför lätt bort samtidigt som de utsätts för en ökad exploatering, vilket i det långa loppet kan få katastrofala konsekvenser, då Gaza riskerar att helt förlora de värden som naturen tillhandahåller människan. Allt ifrån givna resurser som sötvatten till växtpollination riskerar att helt försvinna om naturområden överexploateras. För att belysa denna problematik och visa hur lätt naturområden kan gå förlorade i politiskt ostabila samhällen vill jag berätta historien om det kanske viktigaste naturområdet i Gazaremsan, Wadi Gaza. Ett våtmarksområde som bara för några år sedan befann sig under USA:s och FN:s beskydd, men som idag är näst intill dränerat.

Wadi Gaza är ett våtmarkslandskap i centrala Gazaremsan. Våtmarkens viktigaste vattenresurs är floden, under samma namn, som rinner från östra till västra Gaza innan den mynnar ut i våtmarkslandskapet och därefter Medelhavet. Floden är endast 9 km lång. Den totala längden på floden är emellertid 105 km, där de resterande 96 km är lokaliserade uppströms till Israel. Detta gör floden till regionens största vattendrag, näst efter Jordanfloden.

Historiskt har området haft stor betydelse för Gazas befolkning och benämns exempelvis redan i bibeln på flera ställen under namnet Besor. Under den senaste tiden har dock faktumet att Wadi Gaza är den enda ytliga sötvattenresurs i Gazaremsan uppmärksamats mer. Vid sidan av den andliga betydelsen har därför Wadi Gaza bland annat kommit att bli en viktig vattenkälla för bevattning och fiske. Samtidigt är området ett av få kvarvarande naturområden i Gaza och har därför varit en rekreationsplats för palestinier och en tillflyktsort för djur undanträngda från andra platser. Av denna anledning har ett stort antal utrotningshotade djur och växter förekommit i Wadi Gaza. Platsen har även visat sig vara en viktig flaskhals för flyttfåglar som flyger mellan Europa och Afrika. Uppskattningsvis mellanlandar 60 % av fåglarna migrerande genom Mellanöstern i Wadi Gaza.

Sedan tidigt 70-tal har området emellertid degraderats avsevärt på grund av ökat vattenutnyttjande uppströms och lokalt som en konsekvens av den kraftiga befolkningstillväxten. Denna urbanisering har även genererat en ökad aktivitet i området och därav större konkurrens om yta samt ökande avfallsmängder och näringsutsläpp. Konsekvenserna av detta blev att vattenkvalitet och kvantitet minskade betydligt vilket gjorde att vattnet blev odrickbart och att fiskpopulationen dog ut. Våtmarkslandskapet började helt enkelt omvandlas till en övergödd soptipp.

För att stävja denna negativa spiral och för att återge områdets tidigare värden inleddes under slutet av 90-talet en process involverande lokala, nationella och internationella aktörer. Med FN och USA i spetsen lyckades detta nätverk slutligen i juni månad år 2000 etablera en nationalpark inom Wadi Gazas gränser. Över fyra miljoner dollar pumpades in i projektet då nationalparken skulle bli palestiniernas första reservat. Målet med nationalparken var dels en socioekonomisk utveckling i området, genom inkomstbringande projekt, dels en ekologisk utveckling, genom restaurationsprojekt. Till en början gick allt planenligt och alla delprojekt kom att genomföras i enlighet med ramarna för en västerländsk nationalpark; Ortsbor anställdes för att bevaka och feja området; infrastruktur i form av samlingslokaler, broar och vägar upprättades tillsammans med vandringsleder och observationstorn för att attrahera besökare. Kontinuerliga skolresor och möten med Ortsbor arrangerades också för att öka medvetenheten om nationalparkens betydelse. Området började sakta men säkert återfå sin naturliga skönhet och fåglarna började åter kvittra i Wadi Gaza

Restaureringen visade sig dock bli mycket kortvarig.

I september 2000 inleddes den andra palestinska intifadan, al-Alqsa. Israel svarade med att stänga Gazas gränser och införde reserestriktioner. Detta innebar att utländska experter och palestinier boende på Västbanken, involverade i projektet, förhindrades att fortsätta sitt progressiva arbete. Samtidigt drevs de boende i Gaza till arbetslöshet, då de förbjöds att arbeta i Israel. Detta medförde att arbetslösheten steg till 80 %, vilket skapade ett hårt tryck på de få arbetstillfällena som reservatet erbjöd. För även om Ortsbor i allmänhet samtyckte med restaureringen ifrågasatte många varför deras grannar anställdes, de som inte fick arbete kände sig därför utestängda från projektet. Samtidigt förlorade majoriteten av de lokalt anställda sina jobb efter endast 12 månader då de finansiella resurserna snabbt tog slut, antagligen bland annat på grund av korruption. Sammantaget började hela projektet därför tappa trovärdighet. Det ekonomiska uppsving som projektet skulle bidra med visade sig tydligt inte motsvara allmänhetens krav.

Reaktionerna lät inte vänta på sig. Ortsbor började motsätta sig projektet då det inte ansågs motsvara folkets behov. Observationstornen som användes bland annat av ornitologer var ett av många delprojekt som den lokala befolkningen hade svårt att relatera till. Det dröjde därför inte länge innan dessa torn plockades isär för att materialet ansågs komma till bättre användning i bostäderna. Israels bombningar av centrala Gaza drabbade även nationalparken då bland annat bron ovanför våtmarken totalförstördes, vilket gjorde att bilar som färdades mellan södra och norra Gaza tvangs att passera direkt genom våtmarken. Samtidigt beskötts orsbor som vistades i området, i synnerhet nära den israeliska gränsen, vilket klart försvårade ett omedelbart engagemang för reservatet.

I och med den upptrappande konflikten blev det även svårt för den nybildade palestinska regeringen att fullfölja naturvårdsprojektet och hålla samman insatser. Då bristen på säkerhet och hälsa ansågs stå högre på dagordningen samtidigt som regeringen slets sönder internt då Israel förhindrade statstjänstemän att resa mellan Gaza och Västbanken, varför samverkan mellan inblandade departement havererade. Ett tydligt exempel på detta var när MOPIC, det palestinska ministeriet för samhällsbyggnad, förhandlade med markägare för att byta ut de stora arealer privatmark som fanns inom reservatet med statsägd mark på annan plats. Något som visade sig vara svårare än väntat. Försöken med att frambringa ett rekreationsområde och bygga faciliteter för att generera lokala inkomster hade nämligen gjort orsborna medvetna om markens värde, varför priset steg successivt från 7 \$/m² till 70\$/m². Ett företag köpte därför upp marken av lokala ägare för att dränera våtmarken och därefter dela upp det och sälja fristående delar. De ansvariga för projektet försökte självklart stoppa förfarandet men då ansvaret låg på MOPIC förväntades de ta fram en lösning. Detta kom att bli ett missräkande. Då MOPIC påstod att oavsett erbjudande vägrade företaget ett utbyte, medan företaget påstod att de inväntat ett byteserbjudande men att MOPIC aldrig besökt dem. Ord stod alltså mot ord medan våtmarken fylldes igen till 80 % för att ge utrymme åt nybyggnationer. Wadi Gaza ödelades därmed samtidigt som den palestinska regeringen helt saknade samordning och resurser för att föra ärendet vidare.

Den andra intifadan fick även långtgående internationella konsekvenser då flertalet biståndsgivare frös sitt tilltänkta bistånd. En reaktion som fick katastrofala följder i Wadi Gaza. För att åtgärda övergödning i Wadi Gaza beslöts på ett tidigt stadium att Danmark skulle konstruera ett avloppssystem med utlopp i Wadi Gaza för att centrera näringsutsläppen från hela den centrala regionen. Därefter var det planerat att USA och Tyskland skulle ansvara för att bygga ett reningsverk i Wadi Gaza med en kapacitet att neutralisera dessa näringsämnen. Under 1999 anlades avloppssystemet vilket ökade flödet av näringsämnen till Wadi Gaza från 5000 m³/dag till 15000 m³/dag. Det tilltänkta reningsverket byggdes dock aldrig då biståndet drogs tillbaka i och med intifadan. Wadi Gaza lämnades därför med ett ansevärt näringsflöde som den redan övergödda våtmarken var totalt inkapabel att bryta ner.

Detta var antagligen den sista motgången som behövdes för att totalhaverera projektet. Att fordra att orsbor ska respektera ett naturvårdsprojekt som på alla sätt totalt misslyckades med såväl socioekonomiska som ekologiska mål blev därefter alltför mycket begärt. Dräneringen av ett obrukligt övergött våtmarksområde kan snarare, från ett lokalt perspektiv, tolkas vara rimligt. I synnerhet sedan övergödda våtmarker lätt övergår till ett socialt problem, då mygg frodas i näringsrika vattendrag. Varpå myggen bekämpas med giftiga oljor, vilka i sin tur gör vatten obrukbart. Att då dränera den obrukbara våtmarken för att ge ytterligare plats för den växande befolkningen är svårt att kritisera.

Likväl är dräneringen ändå tragisk då värdet av en naturlig våtmark ofta är flera gånger högre än för en omvandlad när man inkluderar värdet av de funktioner som normalt saknar ett värde på marknaden. Våtmarken tillhandahåller nämligen människan en rad tjänster som vi ofta tar för givet i form av sötvatten, vattenrening, fisk, fibrer och även reglering av översvämningar för att nämna några. Dessa funktioner genererar en inkomst som inte syns direkt i de ekonomiska kalkylerna då tjänsterna antas vara givna och därför fria att bruka. Det genomsnittliga ekonomiska värdet av våtmarkens tjänster har dock beräknats av forskare vara ca 14,785 dollar hektar/år. Ur detta perspektiv är restaurationens misslyckande inte bara ett socioekonomiskt och ekologiskt bakslag utan även ett långtgående nationalekonomiskt. Då den 80 procentliga dräneringen av det totalt 250 hektar stora våtmarkslandskapet i centrala Gaza innebär en ekonomisk förlust på nästan tre miljoner dollar årligen.

Det palestinska samhället och Gazaremsan i synnerhet står alltså inte enbart inför politiska utmaningar utan även inför en ekologisk utmaning. För även om det finns goda intentioner så försvinner hela naturområden i Gaza. Människor som fruktar för sin säkerhet och försörjning har helt enkelt svårt att engagera sig och lägga ner det intresse som krävs för att leva i symbios med naturen, vilket även gör att institutioner fokuserar på de mest fundamentala behoven. Konsekvenserna av att detta kommer få följder i framtiden. Samtidigt är det ytterst svårt att återbygga naturområden som en gång gått förlorade, då ekosystem ofta är alltför komplexa. Så när Gazaremsan väl övergår från biståndsberoende till ett fungerande samhälle kommer det att finnas få naturområden kvar som kan föda sin befolkning. Naturen kommer kort sagt bli oproduktiv, vilket gör att Gaza oavsett politisk lösning riskerar att hamna i ett långtgående biståndsberoende.

För källor och djupare analys se uppsats; Ecosystem management under stressed conditions: The rise and fall of ecosystem management in a wetland landscape of the central Gaza Strip.

Url: <http://www.palestinagrupperna.se/uppsatsnils07.pdf>

Detta verk är licensierat under Creative Commons Erkännande-Ickekommersiell-Inga bearbetningar 2.5 Sverige licens. För att se en kopia av denna licens, besök <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/se/> eller skicka ett brev till Creative Commons, 171 Second Street, Suite 300, San Francisco, California, 94105, USA.